

tede Masser under Jordskorpen, som maa formodes at være til Stede dér, hvor Vulkanerne findes, indbyrdes staa i Forbindelse med hverandre, saa at de i det hele kunne siges at danne en koncentrisk Skæl uden om den faste Jordkjerne. Men denne sammenhængende Lavamasse kan meget vel paa enkelte Steder trykkes i Vejret til højere liggende Rum, og herved daanes der mindre Lavabeholdere, Arnestederne for de vulkanske Udbrud, som vel ere selvstændige, men dog ved det store Lavareservoir staa i Forbindelse med hverandre, saa at en betydelig Trykforandring i et af dem ogsaa kan meddele sig til de andre. Vandet siver ned til disse Rum dels gennem de talrige Sprækker og Spalter i Jordskorpen og dels gennem selve Bjærgmasserne; at det virkelig kan trænge gennem de tilsyneladende uporøse Sten, som danne Jordskorpen, og endda overvinde et betydeligt Modtryk, har man eftervist ved direkte Forsøg. I Berøring med de glødende Stoffer forvandles Vandet til Damp, og, da denne kun lidet eller slet ikke kan udvide sig, til Damp af meget betydelig Spænding. Denne vil, derfor kunne trykke de flydende Masser til en Højde, der svarer til Trykket; er dette 1000 Atmosfærer, vil det allerede kunne presse Lavaen op gennem Ætnas Højde, naar Lavaens Vægtfylde sættes til $2\frac{1}{2}$.

De forskellige Maader, hvorpaa den vulkanske Virksomhed ytrer sig, mener Verbeek for mange Tilfælde at kunne forklare ved at antage en forskellig Form for Lavabeholderne. Naar Lavaen er underkastet et regelmæssigt Tryk, kunne vi faa en rolig Udflyden af den fra Krateret; en pludselig Tilførsel af Damp til den nederste Ende af et lavafyldt Rør fremkalder Askeudbrud; naar Lavaen ikke tildækker den nederste Munding af

Krateret, faa vi en uafbrudt Udstrømning af Damp og Luftarter. Naar flere Kraterer staa i Forbindelse med samme Lavabeholder, kunne de vise forskellig Virksomhed alt efter Kraterernes og Reservoirets Form. Et Askeudbrud vil først finde Sted fra det Krater, hvis Rør udmunder øverst i Reservoiret; et Lavaudbrud vil fortrinsvis finde Sted fra den lavest over Havet liggende Kratersaabning, da Trykket af Lavasøjlen her bliver mindst.

Vulkanerne paa Sumatra, ligesom ogsaa de paa Java, ligge regelmæssig ordnede i parallelle Rækker, som tillige ere parallelle med vedkommende Øs Længderetning; det er de Linjer, hvorefter Jordskorpen har mindst Modstandsevne, og, som Verbeek har søgt at paavise, synes de oprindeligt at skyldes Spalter opstaaede ved Foldninger af Jordskorpen. Hovedspalten paa Java bestemmes ved Vulkanerne Karang—Wilis—Smeru, den paa Sumatra følger Linjen Atjeh Hoofd—Gunung-Tangka; paa Skæringspunktet af de to Linjer ligger Krakatau, og herfra strækker sig en Tværspalte, Sunda Spalten, over Pajin til den ene Side og Radjahbassah paa den anden Side. Egnene omkring Sunda Spalten vare i de sidste Aar før Udbruddet gjentagne Gange blevne hjemstøgte af Jordskjælv; disse bleve imidlertid for største Delen svagere hen imod Udbrudstiden, og det er næppe rimeligt, at de have staaet i nogen direkte Forbindelse med det underjordiske Lavarum; de skyldes vistnok snarere smaa Forskydninger langs Sunda Spalten eller Skred i underjordiske Hulrum. Hvad nu end deres Aarsag har været, kunne de have lettet Vandet Adgang til Krakataus Lavarum, enten ved Dannelsen af ny Spalter eller ved Forskydning af et uigjennembrængeligt Lag og saaledes muliggjort Udbruddet i 1883.

Om Østerbygden.

Af K. J. V. Steenstrup.

(Efter et Foredrag holdt i det kgl. danske geograf. Selskab).

Gennem Grønlands Historie gaar, som den røde Traad, Spørgsmaalet om, hvor Østerbygden har ligget, eller, med andre Ord, Spørgsmaalet om, hvor det var i Grønland, at Erik den Røde i Aaret 986 grundede en Koloni. I halvfemte hundrede Aar stod denne Koloni i Forbindelse med Omverdenen, navnlig Island og Norge, indtil de uheldige Forhold i Danmark og Norge

i Midten af det femtende Aarhundrede bevirkede, at denne Forbindelse efterhaanden ophørte.

Af de gamle Sagaer ses det, at, ligesom Island var delt i 4 Fjerdinger, saaledes var Grønland delt i 2 Hovedbygder, Øster- og Vesterbygden. Om disses indbyrdes Beliggenhed véd man kun, foruden hvad der kan sluttes af Navnene, at der var en ubeboet Strækning

derimellem, hvis Længde dog angives meget forskjellig. Endvidere synes det, som om Forbindelsen mellem dem, selv om Vinteren, ikke var vanskelig. Østerbygden var den vigtigste af dem, og den laa nærmere Island og Norge end Vesterbygden.

Allerede Erik den Røde maa, efter sin første Rejse til Grønland, have givet en saa udførlig Skildring af, hvor det var, at han agtede at bebygge Landet, at Folk alene derefter tunde løbe an paa, paa egen Haand at finde Stedet. Saaledes betænkte jo Bjarne Herjulfsen, ifølge Erik den Rødes Saga, sig ikke paa at følge efter sin Fader, der var draget til Grønland, uagtet hverken han eller hans Folk før havde været i Grønlands-havet. Der er heller næppe nogen Tvivl om, at de mundtlige Beretninger om Sejladsen til Grønland i hele det første Afsnit af dette Lands Historie ansaas for tilstrækkelige til at finde Landet og Bygderne.

Da Erkebiskop Valkendorf i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede besluttede paany at lægge Grønland under Trondhjems Bispestol, samlede han alle de gamle Efterretninger om Sejladsen dertil, som han kunde overkomme. Det er disse saakaldte Kursforskrifter, der i en senere Tid have spillet en saa stor Rolle i Spørgsmaalet om Østerbygdens Beliggenhed, idet de fejlagtigt blev opfattede, som om de viste Vejen lige til Østerbygden, hvad der aabenbart aldrig har været Meningen med dem; de skulde kun give Anvisning paa at finde det Sted, hvor Grønland burde anduves, for saa derfra at søge til Bygderne.

Foruden Kursforskrifterne er den vigtigste Kilde til Kjendskabet til det gamle Grønlands Geografi Ivar Baardsens Beretning, der antages at være forfattet ved Aaret 1400. Den deri meddelte Fortegnelse over Fjordene, Kirkerne og de beboede Steder har spillet en vigtig Rolle ved Bestemmelsen af Østerbygdens Beliggenhed, idet man har forsøgt at anbringe dem paa Grønlandskaartet. Først anbragte man de nævnte Steder uden noget geografisk Grundlag, og senere, da et saadant var bragt til Veje, søgte man at bringe dem i Overensstemmelse dermed.

Paa Grund af, at Valkendorf faldt i Unaade, blev der intet af den af ham paatænkte Expedition til Grønland, og man véd derfor heller ikke, hvor han havde tænkt sig, at Bygderne skulde søges. De af ham samlede Efterretninger om Kursen, se Grøn. hist. Mindesm. III. p. 482, synes nærmest, ligesom de ovennævnte Kursforskrifter, kun at gaa ud paa „at faa fat paa Landet“, som Søfolkene sige; thi saa, som der staar, finder man med Guds Hjælp Eriksfjorden.

Under Frederik II udsendtes der, i Aarene 1568—

81, 2 eller 3 Expeditioner for at knytte den gamle Forbindelse; men ingen af dem naaede dette Maal, idet de kom tilbage uden at have betraadt Landet, rimeligvis fordi de vare løbne ind i Isen paa Sydostkysten, da de, følgende Kursforskrifterne, søgte Land dér.

Fra denne Tid, Aaret 1570, har man det første selv-tændige Kaart over Grønland, forfattet efter nordiske Kilder af Rektoren ved Skalholt Skole, Sigurd Stephanius. Paa dette Kaart, der hosstaaende er gjen-givet i Heliotypi, er der paa Grønland kun angivet to Navne, Hvidsærk og Herjulfsnæs, hvilket sidste betegner

I. Sigurd Stephansens Kaart fra 1570.

Landets sydligste og mest fremspringende Punkt. Lige Vest derfor findes to Bugter, der skulle markere Øster- og Vesterbygden. Den større Bugt Vest for disse igjen, mellem Helleland og Grønland, synes at betegne de senere af Englænderne paany opdagede Davisstrædet og Baffinsbugten.

I Aaret 1605 fornyede Christian IV Forsøget paa at faa fast Fod i Grønland, og, at Forsøget den Gang lykkedes, skyldes, som det synes, udelukkende det, at han havde engageret en engelsk Lods, James Hall, til at vejlede Expeditionen. Denne Mand skal have været vel kjendt i de grønlandske Farvande, og det er vel ikke umuligt, at han kan have været med John Davis paa en af hans Rejser i Aarene 1585—87; i al

Fald har han vistnok været i Besiddelse af og sejlet efter hans Kaart.

En Følge heraf var, at, da Hall søgte at føre Expeditionen til Grønlands Vestkyst, hvor han var kjendt, medens den danske Lods ifølge Kursforskrifterne vilde søge Land paa Grønlands Sydostkyst, opstod der Strid, og Skibene skiltes ad. Heldigvis havde Hall ved Trusler og Bønner faaet Kaptejnen og Besætningen paa „Løven“ lokkede saa langt op i Davissrædet, at de, da de endelig forlode ham, alligevel kom til Land paa Vestkysten. De af Hall ledede Skibe, „Trost“ og „Katten“, kom til Land paa 66° 33' N. B. i den af dem benævnte Kong Christiansfjord, der, efter Kaptejn Jensen, er Fjorden Itivdek. Karakteristisk for den forskjellige Opfattelse, der gjorde sig gjældende hos Hall og de danske, er den Maade, hvorpaa de hver for sig betragtede den Opgave, de havde at løse, efter at være komne til Grønland. Thi, medens „Løven“ kun opholdt sig 3 Dage i den Havn, den endelig var naaet ind i, og saa ilede hjem, og, som Jens Bjelke siger*):

Og med sig de Tidender førte,
At Grønland, som Danmark tilhørte
Og syntes at være forsvundet
Var nu omsider igjen opfundet;

saa søgte Hall af yderste Evne at undersøge Landet i saa stor Udstrækning, som det var ham muligt. For ham, der meget godt vidste, baade hvor Grønland laa, og hvor han skulde naa ind til det, var der ikke noget særligt mærkeligt ved blot at naa til Land, hvorimod det var en anderledes stor Begivenhed for de danske at naa at komme i Land i Grønland, efterat flere tidligere Expeditioner forgjæves havde prøvet derpaa. Derfor siger Jens Bjelke ogsaa om Besætningen paa „Løven“, der kom først hjem:

De kom igjen med Lov og Ære,
Havde opsøgt det Land og Jord,
Om hvilket længe var gaaet Ord,
At det med Alt var kommen hen
Og aldrig skulde ses igjen
Af nogen her af disse Lande
For den Ustyr, der var for Hande
Af Is og andet saadant mér.

At ogsaa Christian IV selv har været tilfreds med Resultatet af denne Rejse ses af den Motivering, hvormed han, under 1ste April 1606, udskrev en Skat til Afholdelsen af Udgifterne til den Expedition, han i dette Aar udsendte til Grønland, navnlig for at hente Sølverts. Heri siger han nemlig: Vider at eftersom Vi forleden Sommer ikke med ringe Besværing og Omkost-

ning have ladet opsøge og besejle Grønland, som er et Ledemod og med Rette hører under Norges Krone, og som i nogle af vore Forfædres Tid haver været skilt, om hvilket Lands Lejlighed Vi udi nogen Maade saavel som og om Kaasen og Sejlationen nu noksom ere blevne forstandiget.

Tavle 6 er en Gjengivelse af Gudbrand Thorlacius's egenhændige Kaart fra 1606*). Grønland har her faaet en fra Fremstillingen paa Stephanius' Kaart forskjellig Form og Retning. Ogsaa her ser man paa Landets mod Sydøst mest fremspringende Punkt Navnet Herjulfsmæs og Vest derfor de to Bugter, Eriksfjorden eller Østerbygden og Vesterbygden. Begge Bugterne ere her anbragte paa Sydenden, som derfor er gjort bredere. Meget betegnende for Forfatterens Opfattelse af, hvor Bygderne laa i Grønland, er den punkterede Linje, der fra Snefjelds Jökul paa Island løber over til Grønland og derfra langs Østkysten ind i Eriksfjorden, og langs hvilken der staar: Antiqua navigatio ex Islandia Grønlandiam versus. Altsaa ogsaa dette Kaart, ligesom Stephanius', viser tydelig, at disse Forfattere ikke have tænkt sig Østerbygden liggende lige over for Island, men derimod, at den først fandtes Vest for Landets mest fremspringende Punkt mod Sydøst, altsaa Vest for Sydspidsen.

At ogsaa Christian IV selv havde denne Opfattelse, ses af den Instrux, han gav Expeditionen i 1607, der lededes af Karsten Richardson og James Hall. Heri hedder det under 6te Maj 1607 (Sjællandske Register):

Eftersom vi udi den forgangne Sommer have udrustet 4 af vore Orlogsskibe, at opsøge og forfare Lejligheden, Vilkaar og Tilstanden om vort Land Grønland, hvad Havne, Fiskeri, Græsgang der fandtes, hvoraf og ved hvad Middel Folket der paa Landet levede, samt andet mere, som om samme Lands Lejlighed at vide os kunde gjøre Information. Og fornævnte vores Fuldmægtige, som did forsent bleve, have begivet dem paa den Westerside af formeldte Grønland, som er tvert over fra Amerika og langs Landet, fra den 60 til den 66 Grad fundet nogle Havne. Ogsaa begivet dem ind i Landet og der fundet adskillige Boliger og Vaaninger (dog ikke ret langt fra Søsiden), som Grønlænderne iboede. Iligemaade ført os hid til Riget nogle Personer, som de der paa Landet optog med mere paa samme Rejse blev udrettet. Og efterdi vi formene endnu meget bedre Vilkaar og Næring der udi Landet at finde, end som fornævnte vores Fuldmægtiges Relation medfører, saafremt vi udi andre Maader og endnu videre derom lade forfare med Flid og Vinskabelighed. Da skulle formeldte vores Fuldmægtige, dem til desbedre Information dette efterskrevne vel have udi Agt. Vi forfare af gamle Dokumenter, baade Norske og Islandske, at det bedste Land og det villigste Folk paa Grønland, de bo langs ved en Fjord

*) Relation om Grønland. Gl. kgl. Mss. Sml. Fol. Nr. 996.

*) Gl. kgl. Samling. 4to. Nr. 2876.

som kaldes Eriksfjord, som ligger Sydvest paa Landet, mellem den 60 og 61 Grad uanfærlig, dog imod den Østerside af Landet, hvilken Fjord skal være nogen Uger Søes bred og strækker sig Nord hen i Landet mange Uger Søes. . . . . Naar nu foreskrevne vores Fuldmægtige saavidt paa deres Rejse kommer, at de haver Længden af Lindesnæs, da skal de sætte deres Kurs ungefær V. N. V. derfra, saa at de forfalde paa den synderste Kant af Grønland, som ligger tvert over fra vort Rige Norge og vergerer hen til Østen imellem 60 og 61 Grad unanfærlig, dog paa den Østerside, hvilken udi Dokumenterne agtes for det Syderste af formeldte Grønland. Naar de paa den 60 og 61 Grad faa Grønland at se, skal de største Flid anvende at de kunde faa nogen god Ankergrund, eller, om den ikke findes, sejle imellem de formeldte 60 og 61 Grad eller der omtrent, paa det de kunne finde Eriksfjord, som formenes at ligge mellem de foreskrevne to Grader. Og efter de ved Guds Hjælp og deres Flid samme Eriksfjord finder, skal de begive dem ind i Fjorden, Nord paa, eller hvor den sig henstrækker, fordi, det bedste Land og Folk paa Grønland er, det findes hos denne Eriksfjord. . . . . Naar formeldte vores Fuldmægtige Eriksfjord med sine Indfjorde og Havne have vel ransaget, skulle de det dermed i Aar lade blive, men begive dem nordenpaa, saa langt de kunne, ydermere Havne og Landet at opsøge og ikke haste for meget hjem igjen, om de skjøndt nogen Land eller Lejlighed finde.

Af denne Instrux fremgaar det, at Christian IV tænkte sig Grønland ganske, som vi se det paa Gudbrand Thorlacius' Kaart, nemlig at Eriksfjorden skulde søges paa Sydenden af Landet, dog nærmest henimod Østsiden. For at naa dette Sted skulde de søge Land paa Sydostpynten, saaledes som jo ogsaa enhver Sømand a priori vilde gjøre det, der kommer fra Øst og skal ind paa Sydspidsen. Det faldt altsaa slet ikke Christian IV ind at søge Østerbygden paa Østkysten; først naar Østerbygden foreløbig var undersøgt, skulde de begive sig mod Nord langs Østkysten, for at undersøge denne, ligesom de de foregaaende Aar havde undersøgt Vestkysten. For Is kunde Expeditionen ikke naa ind til Landet paa det betegnede Sted og vendte hjem med uforrettet Sag.

Da det altsaa ikke lod sig gjøre at naa lige fra Havet ind til Sydenden af Landet, og, da det viste sig, at der paa Vestsiden ingen af de gamle Islændere fandtes, søgte den næste Expedition, Danell's i Aaret 1652, at gaa den gamle Vej, Eriksstevne, nemlig fra Island lige Vest over til Grønland. For Is naaede heller ikke den at komme til Land dér og stod da langs Iskanten om Sydenden af Landet, ind i Davisstrædet, og kom endelig til Land omtrent paa samme Sted som Expeditionen i 1605. Aaret efter søgte Danell længere Nord paa, endog helt op til Jan Mayen, for at komme indenfor Isen, men Resultatet blev det samme som Aaret i Forvejen, nemlig, at han først naaede at komme til Land i Davisstrædet. Paa den 3die Rejse i 1654 gik han lige til Davisstrædet. Til Spørgsmaalet om Østerbygdens

Beliggenhed bidrog disse Danells Rejser intet, men gjorde det tværtimod mere indviklet, idet han, aldeles umotiveret mente at have set det gamle Herjulfsnæs paa Østkysten paa 64° N. B.

Danell's Journal synes at være gaet tabt ved Theodor Thorlacius, men findes i Uddrag i Chr. Lunds Indberetning til Frederik III, dateret den 28de Marts 1664*). Hermed følge to Kaart, hvoraf det ene er en fuldstændig Kopi af Gudbrand Thorlacius' Kaart fra 1606, og det andet er en, efter Danells Rejser, rettet Kopi deraf. Paa det første Kaart er der efter Lyscanders Grønlands Chronica indlagt Rejseruterne fra 12 Rejser til Grønland og Landene deromkring. Dette Kaart hører egentlig ikke til Lunds Manuskript, men derimod snarere til et andet, af Resen, hvori disse Rejser ere omtalte, nemlig Gl. kgl. 4to Nr. 2879. Det andet Kaart, der viser Rejseruterne i 1652 og 53, synes Christian Lund at opfatte, som om det var et Originalkaart af Danell. Da det jo imidlertid, som ovenfor nævnt, i det Væsentlige kun er en Kopi af Gudbrand Thorlacius' Kaart, maa man antage, at Danell har haft dette med, og, hvis han ikke har forandret andet derpaa end det, Christian Lunds Kaart og Erichsens Kopi deraf viser, maa man slutte, at han ikke har været en saa dygtig Kaarttegner som Hall eller har været saa vel bevandret i Kartografien som denne. Danells Landtoninger fra disse Rejser, der findes meddelte af Th. Thorlacius i Gl. kgl. Sml. Fol. 997, tyde dog paa, at han med Omhyggelighed har iagttaget Kysterne.

Det, at Theodor Thorlacius i sit store Kaart, som jeg nu gaar over til at omtale, heller ikke synes at have faaet nogen væsentlig Hjælp fra Danell eller nævner ham som Kilde, kan ogsaa tyde paa, at denne ikke har gjort andet i kartografisk Retning end, som ovenfor nævnt, at antyde nogle Fjorde paa Gudbrand Thorlacius' Kaart. Paa Johannes Mejers forunderlige Manuskriptkaart over Grønland**), hvoraf en Prøve tidligere er meddelt her i Tidsskriftet***), kunde det derimod synes, som om i det mindste Isranden og Rejsen langs Kysten var tegnet efter et Kaart af Danell, og denne Opfattelse har jeg ogsaa tidligere haft. Det kan nu imidlertid ikke nægtes, at hvad der i denne Retning er angivet paa disse Kaart, kan være konstrueret efter Danells Journal og maaske ved lidt Hjælp af Danell selv eller en af hans Folk, i Særdeleshed da disse Kaart bære Vidnesbyrd om, at

*) Gl. kgl. Sml. 4to Nr. 2880 og publiceret i Udtog af Erichsen, Kbhvn. 1787. 8vo.

**) Gl. kgl. Sml. Fol. 709 og 710.

***) Geograf. Tidsskrift VIII. Tav V.

Mejer har haft en livlig Fantasi. At *Danell* derimod paa en Tid, hvor der existerede saa mange og gode Kaart over det nordlige Atlanterhav, skulde have sejlet alene efter et Kaart som *Gudbrand Thorlacius'*, er naturligvis ikke troligt. I Aaret 1668 eller 69 udarbejdede Biskop *Theodor Thorlacius* sit store detaillerede Kaart over Grønland, hvoraf Tavle 7 er en fotografisk Kopi af en omhyggelig tegnet Kopi, da Originalen paa Grund af en stor, gul Fedtplet, der bedækker hele den sydlige Del af Grønland, ikke lod sig fotografere. Med dette Kaart indtræder et Vendepunkt i Spørgsmaalet om Østerbygdens Beliggenhed; thi, uden at det egentlig var *Thorlacius'* Hensigt, lægger han den om paa Østkysten. Angaaende Kaartets Udførelse siger han*), at han

derudi haver efterfulgt vore Isl. Antiquiteter, det bedste jeg haver kunnet, besynderligen Sonden paa Landet, der som de Christne Folk boede, der tilmed haver jeg consuleret de Andres Mapps og det allene udi min sat, som jeg vidste kunde komme overens med vores Antiquiteter. Paa Vestersiden af Grønland haver jeg brugt de retteste og visseste Søkaart, saavel som adskillige Rejser, som derhen have været gjorte, hvorudi baade Pladsenes Latitudo saavel som Landstrækningen haver været sluttigen observeret af de, som der haver henrejst. Polihøjden paa de fornemste Plader paa Østsiden paa Landet kan man nogenlunde colligere udaf Coursen fra Island til Grønland, som f. Ex. Sneffeldsjøkul paa Island ligger paa 65°, derfra sejlede Erik den Røde ret i Vester og kom ved den samme Cours til Blaaserk paa Grønland. Derudaf sluttes, at Blaaserk ligger under samme Parallelo som Sneffeldsjøkul, nemlig 65°. Item man skal være 12 Uger Søes (Som er 15 tyske Mile) Sonden fra Røgenes paa Island, som ligger paa 64°, og siden sejle ret i Vest til Heriolsnes paa Grønland, da maa Heriolsnæs have samme Latitudo, nemlig 63° ungefær. At Heriolsnæs ikke er den sydligste Part udaf Grønland og ligger ikke under samme Parallelo som Gabet paa Eriksfjord, kan saaledes demonstreres: at Erik den Røde siges at have sejlet et got Stykke Vejs fra Heriolsnæs til Sydvest, førend han kom til Eriksfjord, derfor maa Eriksfjord være bedre imod Sonden end Heriolsnæs . . . Længden paa Eriksfjord kan man nogenlunde colligere deraf, at Erik den Røde sagde sig at være kommen for Enden af Eriksfjord, der han kom til Rafnsfjord, men Rafnsfjord ligger ungefær midt imellem Heriolsnæs og Eriksfjord. Anlangendes Distancen mellem Island og Grønland, da formeldes der at være fra Sneffeldsnæs til Blaaserk to Dages og to Nætters Sejlads, der er 48 Uger Søes eller 60 tyske Mile, efter som de Gamle holdt en Dags og en Nats Sejlads at være 24 Uger Søes eller 30 Mile.

Ved disse Slutninger flyttede *Th. Thorlacius* vel Østerbygden fra Grønlands Sydkyst om paa den sydøstre Side; men dette alene vilde dog ikke have haft videre

Følger; thi den vilde dog være vedbleven at ligge paa Grønlands Sydende; hvad der derimod blev af langt større Betydning, var, at han føjer to Øer til Syd for Landet og sætter paa Sydenden af den sydligste: Kap Farvel, der jo siden *Davis* var bekjendt som Sydspidsen af Grønland.

Derved blev Østerbygden absolut flyttet om paa Østkysten, idet den blev anbragt et godt Stykke Nord for Sydspidsen, og dér forblev den paa alle Kaart, som det synes, væsentligst af den Grund, at man ikke havde andet at anbringe dér, lige til den endelig forsvandt for *Graahs* Undersøgelser i 1828—30.

Hvad det egentlig var for to Øer, *Th. Thorlacius* havde anbragt ved Sydenden af det Grønland, han havde tegnet efter islandske Kilder, vidste han ikke, han siger kun*);

Om disse to Øer har jeg ikke læst noget sønderligt i vore Antiquiteter, uden det, som der staar i *Leifer Eriksens* Rejse, naar han opsøgte Vinland, og han sejlede hjem igjen til Grønland, da saa han to Øer i Sydvest fra Grønland; disse Øer haver jeg baade deliniceret og situeret efter de visseste Søkaart, som jeg haver kunnet bekomme.

Disse to Øer, der forøvrigt nærmest synes at være tegnede efter *Peyreres* Kaart**), ere jo komne ind i Kaartene for *Frobisher* Strædets Skyld; thi, skulde dette Stræde eller disse Stræder, som dets eller deres Opdager antog, mod Nord grænse til Grønland, maatte der Øer til at afgrænse det eller dem mod Syd, da Grønlands Sydspids jo siden *Davis* var godt kjendt, saa Stræderne kunde ikke, som *Frobisher* havde antaget, ligget mellem to Fastlande.

Da jeg for kort siden*) har behandlet Spørgsmaalet om, naar *Frobisher* Strædet først synes at være bleven indlemmet i et paa Observationer baseret Grønlandskaaft, skal jeg ikke her komme nærmere ind derpaa, men kun fremhæve, at det altsaa er dette Strædes fejlagtige Henlæggelse til Grønland, der har været en væsentlig Grund til, at Østerbygden blev flyttet om paa Østkysten, thi, da *Frobisher* Strædets Anbringelse i Grønland jo skete paa Grund af *Zenikaartet*, kan man altsaa med en vis Ret sige, at *havde Frobisher været lige saa heldig som Davis, nemlig ikke at have haft dette Kaart med sig, vilde hans Stræder aldrig være blevene henlagte til Grønland, og Østerbygden maaske heller ikke være bleven flyttet fra Sydspidsen om paa Østkysten.*

Th. Thorlacius' Kaart blev først trykt i *Torfæus'*

*) Denne Redegjørelse angaar just ikke det heromhandlede Exemplar af Kaartet, derimod det ganske lignende, men mindre, der findes i Gl. kgl. Sml. 4to Nr. 2881.

*) Gl. kgl. Sml. 4to Nr. 2881.

**) (*Peyrere*) Relation du Groenland. Paris 1647.

**) Ymer 1886. S. 83.

Grønlandia antiqva 1706, baade direkte og indirekte, idet Torfæus, eller rettere *Rasch*, i det med denne Bog følgende nye Kaart i det væsentlige havde fulgt *Thorlacius*. Derved fik denne Kaarttype en stor Udbredelse og en stor Betydning for Spørgsmaalet om Østerbygdens Beliggenhed, idet det væsentlig var efter *Torfæus*' Kaart, at *Hans Egede* dannede sig sin Forestilling om de gamle Bygdens Beliggenhed i Grønland.

Hvad der imidlertid ogsaa bidrog i høj Grad til at slaa Frobisher Strædet fast i Grønland, var de meget udbredte hollandske Søkaart og *Peyreres* ovenfor nævnte bekendte Kaart. *Th. Thorlacius* siger, at det var et hollandsk Kaart fra 1666^{*)}, der især havde bevæget ham til at lægge de to Øer Syd for Grønland. Som ovenfor bemærket kopierede han dem dog alligevel efter *Peyrere*, hvilket ogsaa fremgaar deraf, at han lader det nordligste af Stræderne være Frobisher Strædet; havde han derimod fulgt det hollandske Kaart, maatte han have givet det sydligste Stræde dette Navn. Derimod synes han ikke at have taget nogen Notice af det hollandske Kaarts Anbringelse og Gjen-givelse af Østerbygdens Fjorde, og navnlig gjør han intet Forsøg paa at kopiere disse Fjorde,

hvad der tyder paa, at han ikke har anset den Form, de dér have faaet, for væsentlig, men kun antaget dem for Fantasifostre, Forsøg paa at illustrere *Ivar Baardsens* Fjordfortegnelse, hvad han utvivlsomt ogsaa har Ret i. Der er bleven bemærket**), at disse Østerbygd-fjorde kunde tyde paa, at Grønlands Østkyst ligeoverfor Island

kunde være bleven besejlet og undersøgt af Hollænderne; men denne Opfattelse, tror jeg, er uberettiget; thi de er aabenbart kun Forsøg paa at illustrere *Ivar Baardsens* Fjordfortegnelse. Saaledes er Øllumlengri, „der er saa lang, at ingen véd Ende paa den“, tegnet som en lang, endeløs Fjord; det store Vand, der findes ved Bygden Vatnsdal, er tegnet som en stor, sølignende Fjord, og Eriksfjorden, Østerbygdens største og mest forgrenede Fjord, er tegnet som en stor grenet Fjord. Nej tværtimod! Havde denne Del af Grønlands Østkyst virkelig engang været besejlet og undersøgt, vilde der ikke have været et eneste af *Ivar Baardsens* Navne og Fjorde

derpaa, men derimod naturligvis lutter hollandske Navne, da det vel er utænkeligt, at Opdagerne havde haft den gamle Fjordfortegnelse med og strax givet sig til at identificere den. Kaptajn *Holm* har med Rette fremhævet den mærkelige Lighed, der findes mellem de af ham undersøgte Fjorde i Angmasalik Landet og Fjordene paa de hollandske Kaart; men det Hele er kun en Tilfældighed, ligesom det ogsaa er en Tilfældighed, at Kaartene Vest for de dybe Fjorde vise en lige Kyststrækning, hvilket svarer til den øde, uindskaarne Kyst, som vir-

II. Hendrick Doncker 1669.

kelig findes dér. At den lige Kyst findes paa Kaartene, hidrører ligeledes fra *Ivar Baardsen*; thi efter ham laa der jo en ubeboet Kyststrækning mellem Øster- og Vesterbygden. Kaarttypen fra 1666 har jeg i uforandret Form kunnet føre tilbage til 1652^{*)}. En endnu ældre Form af samme Type, fra 1634^{**)}, er ret oplysende i dette Spørgsmaal, da den i et og alt er fuldstændig lig Kaarttypen fra 1666, kun med den Forandring, at Øster-

*) Det hosstaaende Kaart, fra 1669, er fuldstændig lig det fra 1666, som *Thorlacius* henviser til, men af rent praktiske Grunde ved Fotograferingen valgtes et Exemplar, der bærer Aarstallet 1669. Dette Kaart hører til Atlaset: *De Zee-Atlas of Water-Werelt*. Amsterdam by Hendrick Doncker 1669.

***) Af Prof. *Ed. Erslev* i *Geografisk Tidsskrift*. VII. S. 164.

*) De lichtende Columnne of the Zee-Spiegel. Amsterdam by Jan Janz 1652.

***) Dette Kaart findes paa det St. kgl. Bibliothek (9,341) i et Atlas i Tverfolio uden Titelblad, men Titelen maa omtrent have været: *De groote Scaeverts*.

bygdens Fjorde her ere tegnede paa en anden Maade, idet de her ligge som en Række smaa, forskjelligtformede Fjorde over den hele Kyst, som paa Kaartet fra 1666 er delt i en stærkt indskaaren og i en lige Kyst. Navnene ere de samme paa begge Kaart; men Ingen vil falde paa at mene, at Fjordene paa Kaartet fra 1634 skulde være andet end et Forsøg paa at illustrere de gamle Beretninger, noget, som de senere Kaart saa have villet gjøre bedre.

Ovenfor har jeg søgt at vise, at de først udsendte Expeditioner til Grønland kun gik ud paa at „finde“ Grønland, det vil sige komme i Land dér, idet de mente at lykkedes det, fandt

de nok Østerbygden med de gamle Islændere, som de fuldt og fast troede endnu levede og egentlig havde det ganske godt. Da Vestkysten, hvor disse Expeditioner endelig naaede at komme i Land, var nogenlunde afsøgt, og Islænderne ikke fandtes, rettedes Opmærksomheden paa Sydenden og endelig paa Østkysten; fandtes Islænderne ikke det ene Sted, maatte de være et andet, thi at de var der havde man, som sagt, ikke Spor af Tvivl om. Da *Danells* Rejser havde vist Umuligheden af at komme i Land paa Østkysten,

laa det nær at forsøge at naa dertil fra Vestkysten, og allerede *P. H. Resen* i hans af *Lyscanders* Grønlands Chronica uddragne Oversigt over 12 Rejser til Grønland*), fra ca. 1664 henviser til, at den bedste Maade at naa til Østkysten er at faa fast Fod paa Vestkysten og saa derfra, naar Lejligheden er god, at søge om til Østkysten. Samme Fremgangsmaade anbefaler *Arngrim Vidalin* 1703**), og en lignende foreslog *Torfæus* 1706 i Fortalen til *Grønlandia antiqva*; dog anbefaler han at benytte Island som Udgangspunkt.

*) Gl. kgl. Sml. 4to Nr. 2879.

**) Gl. kgl. Sml. 4to Nr. 2881.

Ligefrem kom disse Forslag ikke til Udførelse; men de dannede dog Grundtanken i den Kolonisation, som Grønlands Apostel, *Hans Poulsen Egede*, iværksatte i 1721, og hvorved det endelig lykkedes de dansk-norske Konger at faa fast Fod i Grønland. Uagtet *Egede* var fuldt overbevist om, at Østerbygden, altsaa det Sted, hvor de Efterkommere af de gamle Islændere og Nordmænd levede, for hvem han vilde prædike Evangeliet, laa paa Østkysten, saa gjorde han dog ikke noget Forsøg paa at komme direkte dertil, tværtimod havde Skipperen paa „Haabet“ den strengeste Ordre til at gaa lige til Davistrædet og sætte *Egede*, hans Folk og Husmaterialier i Land paa $64^{\circ} 15' N. B.$ *).

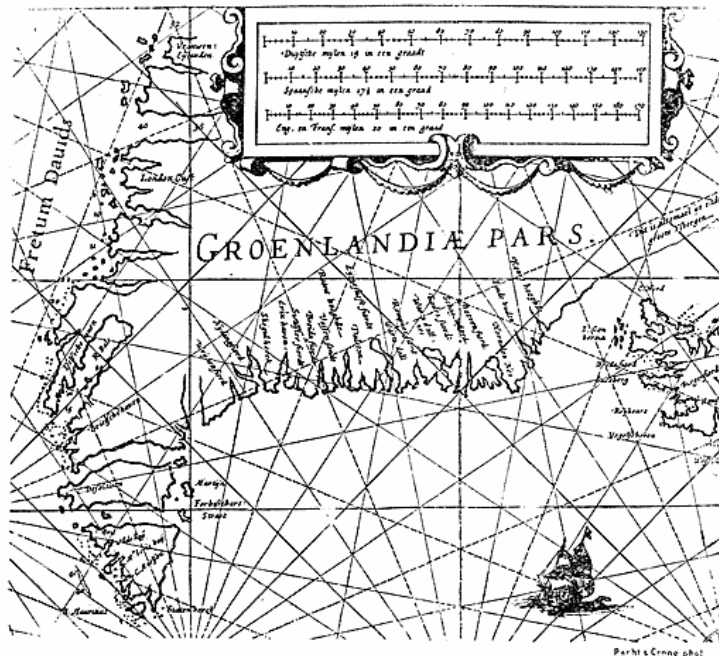
Grunden til, at dette Sted valgtes, var for det første, fordi *Egede*, henholdende sig til *Torfæus*, antog, at Vesterbygden havde strakt sig til henimod en Grad Syd for Balls Revier, og for det andet, at Kompagniet dels ved Studium af hollandske Skrifter, saaledes *L. Feykes Haan* (som der i en Skrivelse af 10de Marts 1721 henvises til), og dels ved at udspørge bergenske Søfolk, der havde sejlet paa Strat Davis, var kommen til det Resultat, at Vestkysten paa c. 64° var bedst

skikket til Anlæggelsen af en Koloni, der skulde drive Handel med de Indfødte for at støtte Missionen.

Medens der altsaa ikke var Tale om at lægge den Koloni, *Egede* vilde grundlægge, om paa Østkysten, saa opgav Bergens-Kompagniet derfor ingenlunde at forsøge paa, saavel samme, som følgende Aar, at trænge gennem Isen ind til Østkysten.

I 1723 prøvede *Egede* selv paa gennem Frobisher Strædet at naa dertil, men kom, som bekjendt, til det Resultat, at dette Stræde ikke eksisterede, og naaede, da

*) Instrux fra Bergens-Kompagniet til Skipperen paa „Haabet“. I Gehejmearkivet. Registrant 89. Skab 15. Pakke 126

III. Joris Carolus 1634.

han vedblev at gaa Syd paa, til Nanortalik ved Sydenden af Øen Sermersok.

Hvilken Vægt Kong *Frederik IV* lagde paa Østerbygdens Opdagelse, ses af den Instrux, som han gav den i 1728 udsendte Guvernør, Major *Paars*. Heri hedder det i § 6:

Som Vores allernaadigste Intension fornemmelig er at opfinde og lade recognoscere Østerbygden, som de Danske og Norske i forrige Tider ligedes har beboet, og om samme Lands Lejlighed at faa sikker Efterretning, og Vi til den Ende have ej allene ved Vores Admiralitet ladet beordre saavel Captain *Myhlenphort* som Lieutenant *Richardt*, at de deri skal assistere saa meget som muligt er, men Vi endog med det herfra didhen destinerede Skib lader hengaa Heste til saadant Brug; saa haver Vores Gouvernør, saasnart Kolonien nogenledes er kommen i Stand, at lade sig saadan Recognoscering fornemmelig være angelegen, og efter det Sagen med Raadet er overlagt, samt alle de dertil fornødne Præparationer gjorde, sig den selv at foretage tillige med de intrepideste af Garnisonen. Deri Vi da har den allernaadigste Tillid til ham, at han ingen Flid og Møje derved sparer, eller formedelst nogen Fare eller Besværighed sig derfra lader afskrække, men søger paa alle optænkelige Maader, ad en eller anden Vej over Landet, at komme ind i bemeldte Østerbygden for at erfare, om der ikke endnu findes Efterkommere af de gamle Norske, hvad Sprog de taler, om de endnu ere Christne eller Hedninger, samt hvad Police og Levemaade der er iblandt dem. Paa saadan Togt Gouvernøren da haver rigtigt at antegne, hvad daglig passerer, hvad Vej der efter Gisning er rejst, hvorleder Landet er beskaffent, om der findes Skov, Græsning, Stenkul, Mineralier eller deslige, om der er Heste, Kvæg eller andre til Menneskenes Nytte tjenlige Creaturer, item om der findes gode Havne, og hvad Tid der og andre Steder i Østerbygden er rent for Is: samt om de Vilde han renconterer, i deres Sprog og Væsen er dem paa Vesterbygden, hvor Colonien nu er, lige eller different, om hvilket alt, naar han har indhentet paalidelig Kundskab, han med første hidgaaende Skib haver at indsende Os sin allerunderdanigste Relation, saavel som om de ham mødende Difficulteter, at Vi derefter allernaadigst kunne være betænkt paa de derimod og til Vores Desseins videre Fortsættelse tjenlige Midler*).

Major *Paars* var imidlertid allerede faa Dage efter, at han var kommen til Grønland, rimeligvis ved *Egedes* Forestillinger, fuldstændig paa det Rene med, at en Tur tværs over Landet med de Midler, han raadede over, var en Umulighed, hvorfor han indskrænkede sig til et Par Ture, dels ind i Bunden af Ameralikfjorden, hvor han var oppe paa Isen i 3 Timer, og dels langs Kysten Syd efter.

Samme Resultat fik ogsaa de Undersøgelser, *Mathias Jochimsen* foretog i Aarene 1732—33. Denne

Mand, der ledsagedes af en Broder og en Søn, selv var han c. 50 Aar gammel, var vel nærmest sendt til Grønland i naturhistorisk, særlig mineralogisk Retning, men havde dog ogsaa den Opgave at finde Østerbygden. I den Anledning forlod han Godthaab den 20de April 1733, men maatte for Is vende om paa 61° N. B. og og kom tilbage den 6te Juni, hvorpaa han gik hjem, da han indsaa, at han intet kunde udrette.

Ved gjentagne Forsøg havde det vist sig, at det vilde være forbunden med store Vanskeligheder fra Godthaab at føre en Expedition om til Østkysten rundt om Kap Farvel, hvorfor Major *Paars* ogsaa allerede havde støttet Forslaget om, at der i Nærheden af dette Forbjerg skulde oprettes en Koloni. Fra dette Sted, hvor han selv agtede at residere, mente han saa, at Undersøgelserne passende kunde udgaa. Denne Plan kom dog ikke den Gang til Udførelse, fordi saavel Guvernøren som Kommandanten og de tiloversblevne Soldater i 1731 bleve hjemkaldte, da de, som *Egede* og den grønlandske Kommission meget rigtig bemærkede, vare fuldstændig unyttige i Grønland.

Først *Peder Olsen Valloe* lykkedes det, som bekendt, i 1752 i Baad langs Kysten at passere Landets Sydspids. I Aarene 1786—87 falde dernæst *Lovenørns*, *Egedes* og *Rolhes* forgjæves Forsøg paa ad Søvejen at trænge igjennem Isen ind til Østkysten.

Med Afslutningen af denne sidste Expedition indtræder igjen et Vendepunkt i Spørgsmaalet om Østerbygdens Beliggenhed; thi, medens det lige siden *Frederik III's* Tid havde været anset for givet, at den laa paa Østkysten, da den jo ikke var til at finde paa Vest- og Sydsiden, saa rejses der i 1792 den Paastand, at den virkelig havde ligget paa Vestkysten. Det var, som bekendt, *Eggers*, der efter et grundigt Studium baade af de gamle Skrifter og de nyeste archæologiske Undersøgelser kom til dette den Gang temmelig overraskende Resultat.*)

Herimod optraadte *Wormskjold* i 1814**) og søgte at hævde den ældre Anskuelse.

Ogsaa *Giesecke* beskæftigede sig med Spørgsmaalet om Østerbygdens Beliggenhed og erklærer sig i det hele taget enig med *Eggers****), dog varierer han en Del fra denne i Tydningen af, hvorledes de gamle Beretningers Fjorde og beboede Pladser skulle anbringes paa Kaartet over *Julianehaabs* Distrikt.†)

*) Det kgl. Landhusholdningsselskabs Skrifter. 4de Bind. 1794.

**) Det skand. Litteraturselsk. Skrifter. 10de Aarg. 1814.

***) Mineralogiske Rejse i Grønland ved *Johnstrup*. S. 21.

†) Transactions of the Roy. Irish Academy, Vol. XIV. 1825.

*) Gehejmeark. Marinens Cat. Nr. 85. Pakke Nr. 592. Protokol for Col. Godthaab. Mærket 12. S. 163.

Samme Aar som *Giesecke* oplæste sin Afhandling i det irske Akademi, leverede *Estrup* i det skandinaviske Literaturselskabs Skrifter*) et Arbejde i modsat Retning, idet han stillede sig paa *Wormskjolds* Side.

I Aarene 1829—30 falder dernæst *Graahs* Rejse til Østkysten, hvor han jo intet Spor fandt til Østerbygden.

I „*Antiquitates Americanae*“ 1837 og i „*Grønl. hist. Mindesmærker*“ 1845 har *Rafn* ganske sluttet sig til *Eggers* og, uden at have dennes Afhandling, anbragt Østerbygdens Navne paa Kaartet over *Julianchaabs* Distrikt og derved kommen til et Resultat, der i sin Helhed stemmer mærkværdig godt med det, hvortil *Eggers* kom.

I 1873 underkastede *R. H. Major***) samme Spørgsmaal en Undersøgelse og slutter sig ganske til *Eggers*, hvilket ogsaa var Tilfældet med nærværende Forfatter, der i et Foredrag ved Amerikanistmødet i 1883***) blandt andet mente at kunne paavise, at Grønlænderne i deres Sprog have Benævnelser paa Steder i *Julianchaabs* Distrikt, der fuldstændig svare til Steder, der efter Beretningerne skulle have ligget i Østerbygden. De gamle Stednavne ere jo imidlertid komne til os i saa forvanskede Former, at det er en Selvfølge, at en saadan Tydning kun har Værdi lige over for en bestemt Læsning af de enkelte Navne.

I 1883 lykkedes det *Nordenskiöld* at naa Østkysten paa 65° 35' N. B., og, som det af hans Beretning†) synes at fremgaa, er han ved sine Undersøgelser dér bleven bestyrket i den Mening, han allerede havde i Forvejen, nemlig at Østerbygden skal søges paa denne Kyst.

Kaptajn *Holms* i 1885 afsluttede Rejse skal jeg ikke her komme ind paa, men kun bemærke, at han, da han tiltraadte sin Rejse til Østkysten, slet ikke var tilbøjelig til at tro, at Østerbygden virkelig havde ligget dér; men han kom hjem med den Overbevisning, at dette ikke kan have været Tilfældet.

Af ovenstaaende Fremstilling af Gangen i Spørgsmaalet om Østerbygdens Beliggenhed fremgaar formentlig:

1) At de gamle Kursforskrifter ikke maa opfattes, som om de angave Kursen lige til Bygderne, specielt Østerbygden, men kun som Anvisninger til at finde det

Sted, hvor man burde søge Landkjending af Grønland, naar man vilde til Bygderne.

2) At Kjendskabet til Grønlands Beliggenhed, lige til *Hall* i 1605 skaffede de danske i Land dér, var saa omtvistet og usikkert, at de tidligere Rejser mere ere at betragte som rettede paa at finde Landet i det Hele taget, end at finde bestemte Steder derpaa.

3) At de tidligste Kaart, ligesom ogsaa *Christian IV's* Instrux i 1607, forudsætte som givet, at Østerbygden havde ligget paa Grønlands Sydende, Vest for dennes mest fremspringende Punkt.

4) At det først var, efter at man havde forvissat sig om, at de gamle Islændere ikke fandtes paa Vestkysten, at man søgte dem paa Østkysten; thi et Sted maatte de være, da den Tanke aldrig kunde falde dem ind, at de vare uddøde.

5) At det i ikke ringe Grad skyldes *Danielis* Rejser og *Th. Thorlacius'* Kaart, at det for lange Tider blev slaaet fast, at Østerbygden havde ligget paa Østkysten.

6) Da først Østerbygden var henlagt til Østkysten, bevirkede dennes Utilgængelighed, at det var meget vanskeligt at faa den fordreven derfra igjen. Havde denne Kyst været ligesaa tilgængelig som Vestkysten, vilde Spørgsmaalet have været løst for længe siden. Nu derimod havde Fantasien frit Spillerum, og kun Skridt for Skridt har det været muligt at fordrive den indbildte Østerbygd derfra, idet den stadig trækkes længere mod Nord. *Graah* fordrev den til Nord for 65°, *Holm* har vist, at den ikke har ligget Sønden for 66½°, men endnu er der jo et Stykke uundersøgt Kyst tilbage, og det er ikke umuligt, at Forsvarerne af Østerbygdens Beliggenhed paa Østkysten ville ty dertil.

Man maa imidlertid haabe, at der ikke igjen vil gaa 50 Aar, førend ogsaa den sidste Rest af Østkysten vil blive undersøgt, og dermed Spørgsmaalet om Østerbygdens Beliggenhed for bestandig blive afsluttet.

Forklaring til Kaartene.

1.

I. S. 124. *Stephanius'* Kaart fra 1570.

Dette Kaart er kopieret eft *Th. Thorlacius'* Oversættelse 1669 af *Bjørn Johnsens* grønlandske Beskrivelse, der findes i Gl. kgl. Sml. 4to Nr. 2881.

Efter *Thorlacius* skal *Stephanius* selv have givet følgende Forklaring til Bogstavernes Betydning, som her meddeles i den Oversættelse, *Torfæus* (Gl. kgl. Sml. 4to Nr. 2885) har givet deraf.

*) 20de Bind. 1824. S. 243.

**) *Journal of the Roy. geograph. Society*, Vol. XLIII. 1873.

***) *Compte-rendu du Congrès international des Américanistes*. Copenhague 1883. S. 105.

†) Den andra *Dicksonska* expeditionen till Grønland. Stockholm 1885. S. 401.

- A. Disse ere de, som Engkønderne komme til, og har sit Navn af Tørhed, saasom de dér ere tørrede og brændte enten af Solen eller Kulden.
- B. Her ligger Vinland næst op til, som man for Jordens Frugtbarhed og andre nyttige Tings Overflods Skyld kaldede det gode. Vores Landsmænd har ment, at det imod Sønden skulde endes ved det store vilde Hav, men jeg kan slutte af de nye Historier, at enten en Fjord eller et Sund adskiller det fra Amerika.
- C. Dette Land kalder de Riise eller Kæmpeland; for det skal være Kæmpfolk, som havde Horn og kaldes Skrickfinna.
- D. Disse ere mere til Osten, som man kalder Klofinna af deres store Negle.
- E. Jothumheimer eller væskabte Kæmpers Land, her maa man mene Geirøds og Gudmunds Hovedstad at have været.
- F. Her mener vi er en stor Fjord eller Sund, som løber ud til Rusland.
- G. Et stenfuldt Land, som ofte meldes om i Historierne.
- H. Hvad dette er for en Ø, ved jeg ikke, med mindre det maa være den samme, som en Venediger fandt, og de Tyske kalder Frisland.

2.

Taale 6. Gudbrand Thorlacius' Kaart fra 1606.

Dette Kaart er kopieret efter det Exemplar, der ledsager *Arngrim Jonæ Liber de Grønlandia*, i Gl. kgl. Sml. 4to Nr. 2876, og som, efter en Paategning af *H. P. Resen*, er tegnet af *Gudbrand Thorlacius* selv.

Paa Grønland staar: *Omnia hæc montana circumqvovæ altissimis et horrendis montibus sempiternis nivibus abducta esse scribuntur; og fra Eriksfjorden til Island staar: antiqva navigatio ex isl. grønl. versus. Efter Torfæus' Oversættelse er Forklaringen til Bogstaverne følgende:*

- A. Sneffelds Jøkul, vesten paa Island.
- B. Hvidsærk paa Grønland, et lignende meget højt Bjærg, stivnet af evig Sne eller Is.
- C. Andet Bjærg paa Grønland, fuldt af Sne og Is og ikke mindre højt; er fra Hvidsærk imod Sønden 14 Dages Rejse.
- D. Tredie Bjærg paa Østersiden af Grønland og nærmest til Eriksfjorden: „Dette Fjæld skal man have ret i Nord, før end man kan komme ind i Grønlands Fjord, som kaldes Eriksfjord.“
- E.E.E. Østersiden af Grønland, ubeboet med mange Fjorde og Klimper (promontori), saa og Is som mangfoldig ligger omkring Strandsiden, og ikke uden af Sønden og Sydvestvind kan ud drives udi det nordiske Hav. Ellers ligger den continuerlig ved Landet, hvorfor, naar især færende Folk ere blevne kjede deraf, have de nogle Gange gjort forgjæves Rejser til Grønland. De Norske plejede tilforn at sejle til Grønland fra Bergen, først i Wester an, og siden noget til Norden, indtil de opnaaede den Klumpe Heriolsnæs udi Grønland.

- F. Den største Fjord udi Grønland, Eriksfjord, saa kaldet af en Islænder, som først fandt den.
- G. Anden Grønlands Fjord uden Navn, uden den kaldes Vesterbygden.
- H.H.H. Vestersiden af Grønland, ubeboet og ubekjendt af de Gamle.
- I. Det Sund imellem det Yderste af Grønland mod Sønden og et andet Fastland, som de Nye kalde Amerika; gjennem dette Sund har de Gamle fordum løbet, naar de fandt Vinland. Dette Sund kaldte de Gamle Ginnungagap.
- K. Det, som Gemma Frisius skriver om *Quadrato navtico* imellem Island og Grønland, lader noget fabelagtigt.
- L. Et Havsvælg, som de Gamle mente var Aarsag til Ebbe og Flod.
- M. Frisland, saa kaldet af Mercatore og Pagino, men gemenlig Nyaland, som er et nyt Land, Syd og Sydvest for Island, og halv saa stor som denne.
- N. Paa denne lange Side af Landet beskriver Mercator og Paginus adskillige Steder og Byer, som jeg med deres Forlov tør sige ere opdagede, eftersom den store Plads er ganske ubeboet, saasom det ligger under Polo eller Nordstjernen selv.
- O. Det nordiske Hav eller Nordsoen.
- R. Dette Stræde kaldte de Gamle *Elivoga*.

Paa en Kopi af dette Kaart, der er indbunden sammen dermed, har *H. P. Resen* egenhændig foretaget følgende Rettelser:

Ordet *antiqva* i Sejlrouten mellem Eriksfjorden og Island har han rettet til *nova* og samtidig angivet en anden Sejlroute, mellem Hvidsærk og Sneffeldsjøkul (A. og B.), som han har betegnet: *vetus navigatio*.

Dernæst har Resen forandret Hvidsærken, (K, Kvadrat. *navtic.*), der, saaledes som f. Ex. *Olaus Magnus* angiver det, skulde være en Klippe mellem Island og Grønland, til Gunbjørneskjærene, og endelig har han gjort det første af de 3 Fjælde, der i Følge *Gripla* ligge paa Grønland, og som *Gudbrand Thorlacius* havde aflagt derefter, til Hvidsærk, endskjønt just dette Fjæld efter *Gripla* skulde være det, der laa nærmest Bygden.

Endvidere har Resen ved Bogstavet D. skrevet Høgaand og Hvarf og paa Vestsiden af Heriolsnæs skrevet „Sand“ (Havnen).

Denne saaledes vilkaarlig forandrede Kopi af *Gudbrands Kaart* er det, *Th. Thorlacius* har kopieret, og som *Torfæus*, efter ham, i det Væsentlige har publiceret i *Grønlandia antiqva*.

3.

Taale 7. Theodor Thorlacius' Kaart fra 1668—69.

Originalen hertil opbevares paa Søkaartarkivet, men, da den ikke lod sig fotografere, maatte den først rentegnes. Paa denne Kopi er der imidlertid udeladt en Mængde Navne paa Steder i Norge, Island o. s. v., medens alle Originalens Navne paa Grønland ere medtagne, med Undtagelse af de større Inskriptioner. (Copieringen er udført af Hr. W. Lynge.)

